

MICHEL BERNARD

ELS BURGESOS DE CALAIS

Traducció de Ferran Ràfols Gesa

LaBreu
Edicions

Auguste Rodin feia la volta al mariscal Ney. Quin tros d'obra havia fet el vell Rude. Impossible donar una energia més viva a l'efígie d'una plaça pública. Com si el bronze fos un fi embolcall sota el qual es movien els músculs, les cuixes i els braços, i es crispaven els dits que agafaven el sabre. Aquell cos erigit contra el temps era flexibilitat, tensió, força i moviment. Pel que fa al rostre, semblava ben bé que l'autoritat, l'agressivitat i la determinació del militar fossin la matèria primera del motlle que havia acollit el metall fos. En l'ombra de la boca s'hi endevinava el so, la vibració d'un crit. No se'n podia dubtar, el mariscal devia ser així quan va precipitar les columnes de la infanteria francesa sobre les posicions russes, al riu Moskvà, el 7 de setembre de 1812, una setmana abans de la caiguda de Moscou. Contemplant-ne el perfil un dia de boira, a la cruïlla entre el bulevard Saint-Michel i el de Port-Royal, l'espectador acabava veient oscil·lar l'arma, els peus que es desenganxaven, el tremolor de les cames, i gairebé sentia, entre el grinyol dels eixos ressecs d'un fiacre, el crit de l'estàtua: «Endavant!».

L'havien aixecat al lloc exacte on la salva d'un escamot d'execució havia abatut Michel Ney, als quaranta-sis anys, el 7 de desembre de 1815. Feia poc que Rodin havia rellegit el relat de l'execució del mariscal més popular de Napoleó, menys de sis mesos abans de la batalla de Waterloo, al principi de la segona Restauració. Havia vist el monument nou, acabat de sortir de la foneria, amb el bronze encara lliure de regalims cremosos, d'aquella barreja de suc de fulles i

excrements de colom, i amb els plecs i clots allisats per l'engrut de la pols del carrer i el fum de carbó, amb el suport picat de punts de corrosió. En aquella època Rodin vivia al carrer Mouffetard amb els seus pares i la seva germana, a deu minuts a peu. Havia descobert l'estàtua amb la família, després que la inauguessin el 1853. La seva mare, que era de la Mosel·la, es considerava paisana del mariscal, nascut a Saarlouis, i més encara perquè també ell provenia d'una llarga nissaga d'artesans. Amb tretze anys, l'aspecte marcial d'aquell senyor havia impressionat l'Auguste. Sabia pel seu pare, funcionari de la prefectura de policia i patriota, la mena de venjança que lamentablement havia escapat una existència que havia estat en perill en tots els camps de batalla de l'Imperi. Des d'aquell dia, cada cop que Rodin hi passava s'aturava almenys uns instants davant l'estàtua de Ney, per respecte a l'autor, que era un gran artista, i per estudiar-la.

Havia nascut massa tard per conèixer en Rude, però sí que havia freqüentat uns quants alumnes seus, sobretot en Carpeaux, el millor de tots, que sempre estava encantat de parlar-ne, imitant el seu accent borgonyó i explicant la manera com el vell mestre es ficava la llarga barba dins la brusa quan treballava. Com tots els aprenents d'escultor, el jove Rodin havia aplicat els preceptes de l'autor de *La Marsellesa* en un seguit d'escoles d'art on s'aprenia a imitar la vida. Algunes fórmules ben rematades li havien servit per guanyar temps. El vell Rude havia obert aquella via, Rodin no deixava de recordar-ho als que començaven a interessar-se per ell i venien al taller del Dipòsit de Marbres, carrer de l'Université, prop dels Invalides.

El model havia hagut de posar nu abans de vestir-se amb l'uniforme. Rude ho feia sempre així. L'havia dibuixat minuciosament, aturant-se en els detalls de la seva anatomia, i l'havia representat tal qual, amb la mà dreta ben amunt,

serrant l'empunyadura de l'espasa, l'esquerra aferrada a la funda, la cama dreta tibant, l'esquerra flexionada, a punt per agafar embranzida. Havia fet un guix amb les formes que havia imprès en un bloc d'argila. Era la disposició del cos, els lligaments, la dilatació dels músculs, la contracció dels tendons, els nervis i el joc de les articulacions, el que determinava els plecs del vestit. Rodin havia recordat la lliçó. El moviment engendrava les ombres, i les ombres eren moviment.

Rude havia proposat als membres del comitè per a l'erecció del monument la possibilitat de representar Michel Ney en els últims instants de vida: vestit de civil, amb armilla, redingot obert i un barret fort. D'acord amb la família, la proposta es va rebutjar. Es va considerar més escaient una representació heroica en combat, conforme a la llegenda del guerrer. Rude va respectar la decisió, i el resultat final va ser molt notable. L'escultor havia trobat la manera de representar un crit, de repetir la gesta de *La Marsellesa* cridant a les armes en un dels laterals de l'Arc de Triomf, de fer visible el que no ho era, d'exigir al bronze i la pedra que insinuessin el so de la veu humana. Sí, era bonic, però Rude no hauria d'haver transigit. Hauria hagut d'explicar el seu projecte, compartir amb ells la seva intuïció i no cedir. Els drethavents haurien acabat per entendre la grandesa del que la seva imaginació havia concebut, del que les seves mans frisaven per aconseguir.

Rodin endevinava la intenció inicial de Rude: multiplicar l'emoció representant el soldat amb la roba burgesa que va dur durant tot el procés i fins al moment del suplici. El públic hauria contemplat l'heroi lliurat a l'angoixa, esforçant-se per contenir-la, meditant sobre el seu destí amb uns ulls que ja no hi veien, oprimits, entestat a ocultar el patiment, amb el rostre impassible, tens, concentrant tota la força de voluntat en l'últim que li pertanyia: el final. Corria

el rumor que Ney havia dit als veterans de l'escamot d'execució: «Apunteu bé!». Les últimes paraules del mariscal de l'Imperi, duc d'Elchingen, príncep de la Moskvà. La seva imaginació glaçada per la imminència de la mort només havia pogut pouar aquella instrucció repetida milers de vegades des que l'havien ascendit a sergent dels exèrcits del rei: «Apunteu bé!».

Un cop de vent va recórrer la cruïlla. Rodin es va calar el barret, es va apujar el coll de l'abric i va allunyar-se cap a l'avinguda de l'Observatoire. Estava tan absort que amb prou feines va tenir temps d'apartar-se per evitar l'òmnibus. Va tornar al seu somieig. Caminava pel passeig de sorra, sota els castanyers pelats per la pluja i els primers gels. Aviat seria Tots Sants.

El passejant havia deixat enrere l'estàtua, però l'escena que commemorava no deixava d'obsedir-lo. Se la imaginava amb una intensitat al·lucinada. La veia. El condemnat duia un redingot de color torrat que li picava a les botes. S'havia descorrat els botons de dalt i l'havia obert per mostrar la camisa, la taca blanca estremida que serviria de diana. El mariscal ho havia fet sense tremolar, i després havia deixat a la vista el front nu, travessat per uns quants flocs encara vermells, per saludar l'escamot d'execució i la mort. Amb els braços arran de cos, el barret de copa a la mà dreta, fregant-ne la vora amb els dits, semblava més alt, més jove. Devia fer una mica de fred, en aquella alba de desembre. La seva última sensació del món havia sigut, al coll, la humitat glaçada de l'entrada de l'hivern parisenc.

Rodin pujava per l'avinguda de l'Observatoire. Així s'hauria hagut de fer l'estàtua de Michel Ney. Expressant amb la punta dels dits, amb clotets d'ombra en l'argila, la solitud de l'home que espera la mort amb ulls esbatanats i el barret a les mans. La calma i l'angoixa, l'instant i l'infinit. Expressar tot això... Rude se n'hauria sortit, i ell, Auguste

Rodin, també se'n sortiria, i ningú l'en podria dissuadir. Pensava en un projecte que li havia arribat feia poc. Havia posat fil a l'agulla, i n'estava acabant de polir la visió. Les formes ja li vivien per dins, confuses i obstinades. Rere les branques dels arbres, al final de la perspectiva, s'elevava la massa clara del Senat. Va obrir una porteta del Jardí de Luxemburg.

La ciutat de París estava a punt d'instal·lar-hi *L'edat de bronze*, una obra seva. Després de moltes peripècies, vexacions i decepcions, l'Estat havia comprat el guix i n'acabava de fer una reproducció en bronze. Rodin buscava el lloc que s'hi adaptés millor, després hauria de transmetre la seva voluntat a l'administració. Feia trenta anys que modelava figures humanes, i era la primera vegada que una d'elles passaria a formar part del decorat de París, a pocs minuts a peu del lloc on havia nascut. La silueta que havia creat, plena de força i de gràcia, exaltació del cos masculí, necessitava aire. Felicitment, l'autoritat municipal havia triat els Jardins de Luxemburg; ara només calia impedir que un buròcrata esclafés el seu efeb contra una façana de pedres coberta d'heura, o al final d'una d'aquelles col·leccions de grans homes vestits a l'antiga que s'arregleraven impassiblement vora els passejos polsegosos, o qui sap si entre els sàtirs que poblaven els bosquets.

Per a *L'edat de bronze* volia un tros de cel sobre un bressol d'arbres, una clariana entre el fullatge on es retallés el bronze lluent de pluja o resplendent de sol. S'ho havia d'imaginar, allò. La forma viva que havia plantat, amb el rostre alçat cap a les fulles, en respiraria l'oxigen i els perfums. I el passejant, sentint que aquella mateixa alenada li entrava al pit, deixaria de badar i s'adonaria que l'artista no havia representat Apol·lo, sinó a ell mateix, el passant fatigat de mocassins polsegosos. Separat del corrent de la resta de passejants, desencaboriat per l'obra de l'escultor, de qui després buscaria el nom, veuria en aquella humanitat de metall un mirall al mig del camí.

Entorn de la font de Mèdici, el brancatge dels plàtans enreixava les cúpules de la Sorbona i del Panteó. Rodin havia modelat *L'edat de bronze* quan tenia trenta-cinc anys i vivia amb la Rose, la seva companya, als afores de Brussel·les, en una caseta a tocar del bosc de Soignes. Havia treballat en companyia dels arbres, s'hi havia arrecerat a l'estiu buscant-ne la fresca, a l'hivern s'havia escalfat amb la seva fusta i n'havia fet servir les cendres per adobar l'hort. Allà concebuda, la seva estàtua viuria de gust vora aquells gegants fets de branques i tremolors que recordaven als parisencs, amb autoritat cordial, que el món existeix. A prop del Senat, i més amunt i tot que la cambra alta, el bosc gal tenia uns quants delegats, faigs i castanyers de llarga cabellera que s'estaven de braços plegats davant la representació nacional. Aquell pensament l'alegrava. S'imaginava, la primavera següent, la silueta nascuda de les seves mans retallant-se sobre un blau o un gris canviant entre les ambaixades remoroses. El cap de l'efeb, els seus membres i el seu cos lliure es banyarien en corrents frescos, pò·l·lens, fulles i perfums.

Rodin es va asseure en un banc, va treure la mà dreta del guant que la recobria, va rescatar un petit quadern de l'abric i es va posar a dibuixar amb traços ràpids i lleugers. El croquis prefigurava l'emplaçament desitjat, de seguida que pogués el posaria sota el nas del funcionari municipal encarregat de les qüestions artístiques. Si calia, pensava parlar-ne amb algun dels coneguts que tenia a les altes esferes.

Sense aixecar el llapis, insinuant sobre el paper, darre la seva estàtua, la línia del terra, la línia més irregular dels teulats, les columnes dels troncs, l'encreuament de les branques, els bocins de cel lliure, i, aquí i allà, fragmentàriament, els angles i les corbes de l'arquitectura, Rodin va tornar a pensar en els anys feliços de Bèlgica. Aquella *Edat de bronze* també havia suposat el seu despertar davant d'una grandesa que no coneixia fins que la va fer néixer. El que en

va sortir vessava de vida, ni tan sols ell sabia com ho havia aconseguit. Fora d'uns quants amics que l'havien vist treballar, ningú es volia creure que havia procedit com un bon artesà honest i lleial. L'acusaven d'haver fet el motllo a partir d'un ésser humà real, de no ser més que un hàbil trampós, un espavilat. El rumor havia corregut dins del ministeri i l'havia deixat sense els suports que necessitava per fer carrera. Amb trenta-cinc anys, era pobre, no tenia protector ni mecenes, no el rebien mai en cap saló, estava desarmat davant els poders establerts de l'escultura oficial. Humiliat, furiós, havia fet fotografiar el seu model, un atlètic militar belga, molt més robust que el seu efeb, i n'havia enviat còpies a la gent que comptava a París.

Va ser pensar en aquella peripècia desagradable, que encara li feia bullir una resta de còlera per dins, i tot d'una li va venir el nom del soldat del quarter de Brussel·les, una coincidència que el va il·luminar. Es deia, sí, i tant... Neyt, Auguste Neyt. El destí, sota el pàl·lid somriure d'aquell matí d'hivern als Jardins de Luxemburg, li feia un gest cordial. Al fons, al final de la perspectiva, l'obra mestra del gran Rude, i ben aviat, aquí, la seva. El mariscal Michel Ney i el caporal Auguste Neyt; Ney i Neyt.

Rodin acabava de fer quaranta-quatre anys. No s'havia sentit mai tan vigorós, tan ple de salut, tan desbordant d'energia, de projectes i desig. Es va ficar el quadern en una butxaca i de l'altra en va treure un opuscle arrugat. Buscava un passatge que li havia quedat al cap en la primera lectura. Quan el va haver trobat, el va subratllar, rellegir, i després va repetir a mitja veu, per a ell i prou, les poques paraules que, ara que s'hi concentrava, influïen sobre ell. Es va quedar un moment així, amb la mirada perduda en el brancam. Finalment va redreçar-se, va guardar el document, es va tornar a cordar l'abric. Un gran barret de núvols coronava la ciutat. El desig de treballar l'havia atrapat, com una fam. Va fer la

volta a l'ala oest del palau Mèdici, va sortir dels jardins i, apressant les cames curtes, va enfilat el carrer de Vaugirard.